

ERMENİLERDEN GÖRDÜKLERİMİZ

İsmail BİNGÖL

Biz garip milletiz. Gördüklerimiz, duyduklarımız ve anlatılanlar karşısında ilk anda galeyana gelir; pür hiddet işin üzerine yürür, konuşur ve ortalığı velveleye veririz. Ne var ki; bu durumun üzerinden biraz vakit geçince, mesele bizim açımızdan küllenir ve rehavete gömülürüz. Bir şeyi sürekli yapmak ve hep teyakkuz halinde olmak bizim mizacımızda yok herhalde. Ya da öyle olduk.

Zora düştüğümüzde neler çektiğimizi, tekerimiz düze çıkınca çabucak unuttur olduk. Hemen eski havamıza geri dönmek biz de bir itiyat halini aldı. Aslında bunun sebebi belli. Çünkü geçmişi bugüne taşıyan kaynaklara olan rağbetimiz, artacağına gün geçtikçe azaldı. İki de bir krize girip (Bunlar nasıl krizlerse?), ona buna el açmamız ve onurumuzdan, hürriyetimizden taviz vermemiz bile, bu davranışımızdan neşet ediyor olsa gerek. "**Bu varlığın darlığı da vardır.**" diye düşünüp, savurganlığı elden bırakmak; o andaki rahatımıza dokunacağı için işimize gelmez ve anlamsız bir nikbinlik güderiz kendimizce. Bize emanet olarak verilenleri, dikkatsiz ve hesapsız harcar ve hatta birilerinin harcamasına göz yumar; sonra da işte böyle duvarla karşılaşırız.

Şimdilerde yine başka konular ön plana geçtiği için gündemden düşen (Bizim gündemimizden tabii ki; uyumayan düşman, hangi ülkeden kafasını çıkaracağıнын planlarını yapmaktadır.), "**Sözde Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısına**" sözü getirelim. Adamlar, arada bir yüksek sesle bağırsalar da, seslerinin yüksek çıkmadığı zamanlarda daha çok çalıştıkları, kendilerince bilgi ve belge hazırladıkları bir gerçektir. En azından, tezlerini ispat hususunda aleyhimizde derledikleri binlerce cilt kitap, bu yazdığımızın kanıtı olarak kabul edilebilir.

Biz ise, yazının başında ifade ettiğimiz gibi, ilk önce aşka gelip bir şeyler yapar, iş biraz soğuyunca ardını bırakırız. Unutuluşa terkederiz yaşadıklarımızı, yaşananları... Mâzinin insafına bırakırız zulmün tükettiklerini...

Biz unutturuz, ama karşıımızdakiler hiç bir zaman unutmazlar. Ve bütün dünyaya da unutturmamak için ellerinden geleni yaparlar. Onların bu çabaları karşılığında kaybedince de, herkesi düşman ilân ederiz. Peki suç kimin? Bize yapılanları dış dünyaya anlatmak için gereken gayreti göstermeyen bizim mi? Yoksa; karşıımızdakinin yazılı ve sözlü propagandasına aldanıp, aleyhimizdeki tezi kabul edenlerin mi?

Kabahati önce kendimizde aramamız gerektiğini söyleyelim ve Türk-Ermeni ilişkileriyle ilgili olarak ülkemizde kaç kitap yayımlandığı konusunda düşünmeyi de unutmayalım.

Hemen kaydedelim ki, Ermeni zulmüne en çok uğramış yerlerden biri olan bölgemizde bile, yapılan katliamları ve olayları araştırmak üzere kurulan merkezin geçmişi henüz çok yeni... **“Türk-Ermeni İlişkileri ve Soykırımı Araştırma Merkezi”** adı altında Atatürk Üniversitesi bünyesinde kurulan merkezin açılış tarihi 4 Ekim 2000. Yıllar önce açılması ve bu konuda gerekli bilgi ve belgenin bir arada bulundurulması gereken merkez, yıllardır gündemde olan **“Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısı”**nın hızlandırıcı etkisinin de yardımıyla ancak bu tarihte kurulabildi. Yine de, **"Zararın neresinden dönülürse kârdır."** diyerek, bu vesileyle, başta üniversite Rektörü Yaşar Sütbeyaz olmak üzere, emeği geçen herkese bir kere daha teşekkür ederiz.

Batılı devletler tarafından bu konunun sık sık kaşındığını bilmemize rağmen, yine de gerekli hazırlığı yapmayız ve sonuçta, Ermeni meselesiyle ilgili olarak Dünya kamuoyu önünde hep hazırlıksız yakalanırız. Uluslararası diplomasi açısından bizi her zaman sıkıntıya sokması muhtemel bir konuda niçin böyle davrandığımızın mantikî hiçbir izahı yoktur. Ve konu her gündeme getirilişinde, Batılı devletler nezdindeki imajımız biraz daha bozulur. Biz ise, kesinlikle haklı olduğumuz konuda, delillerimizi kuvvetli bir şekilde sunamama yüzünden, hep haksız duruma düşeriz. Bizim propaganda gücümüz (belki daha önemlisi, ekonomik gücümüz) hep böyle âtil kapasitede seyrederken, onlar temcid pilavı gibi, durmadan bu durumu ortaya getirirler.

Bu, Ermenilerin Doğu'da neler yaptığını bilmediklerinden değil tabii ki. Buna sebep, bizim, geçmişte yaşadıklarımızı, gerekli yerlere, gerektiği şekilde anlatamadığımızdandır. Çekilen zulmün canlı şahitleri bir bir göçerken, onlara gereken önemi vermedik; anlattıklarını, **“Kurtuluş Bayramı”**nı kutlama programının bir parçası olarak düşündük hep. Ancak çok az kişi, onların hatıralarının bu kara günlerini derlediler. Yazma yeteneği olan bazıları ise, şahidi oldukları bu acı olayları kayda geçirdiler.

Bunlardan biri; **“Şark Fatihî”** olarak tanınan ve kurtarma harekâtını bizzat gerçekleştiren Kâzım Karabekir... Paşa, 7 Mart 1918'de Erzurum'daki Ermenilere hitaben yayımladığı beyanname ile şehirdeki Müslümanlara yönelik katliamdan vazgeçmelerini, en son 9 Mart akşamına kadar Erzurum'u ve daha sonra da bütün araziyi terkederek Kafkasya içlerine (1877'den önceki Türk hududuna kadar) çekilmelerini ihtar etti. Eğer buna göre hareket edilmezse, dökülecek kanların mesuliyetinin de tamamen onlara ait olacağını bildirdi. (Prof.Dr.Fahrettin Kırzioğlu, Kâzım Karabekir, Kültür Bakanlığı Yay.Ankara 1991, s.81)

Paşa onlara, yaptıkları zulümlere rağmen yine de gitme mühleti tanırken, onlar ise öldürmeye ve yakıp yıkmaya devam ediyorlardı. Yine Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu, üç büyük ilimizin kurtarılışını Kâzım Karabekir'in yazdıklarından aktarırken, Ermeni Mezâlîmi'nde adı sık sık geçen Erzurum'un Alaca köyünde gördüklerini şöyle anlatıyordu:

“Köyü dolaştım. Fâcianın en korkuncu burada idi: Süngülenmiş veya yakılmış cesedlerin başında ağlaşma ve bağırmalar, insanın tüyelerini ürpertiyordu. Süngülenmiş memedeki çocukları kucağına almış bazı analar, saçlarını yoluyorlardı. Sanıyorum ki, yeryüzünde bu kadar acıklı bir sahneyi gören gözler pek azdır. Biz, bu kanlı manzaranın karşısında, elem duymuş insanlardanız. İnsanların, iyi duygulardan yoksun kalınca, hayvanlardan daha vahşî bir yaratık olabileceğini, ibretle seyrettik.” (a.g.e. s.82)

Ermeni çeteleri, bu bölgede yaptıkları toplu öldürmelerin en şiddetlilerinden bir başkasını ise, Cinis köyünde gerçekleştirmişlerdir. Köydeki 600 nüfusun 13’ü hariç, geri kalan hepsini yakarak, süngüleyerek, hamile kadınların da karınlarını yarıp çocuklarını çıkarmak suretiyle öldürmüşlerdir.

Kurtuluş gününün (12 Mart 1918) hemen ertesinde Erzurum’a gelen gelen Sadrettin İbrahimhakkıoğlu ise, bu konuyla ilgili bir yazısında (Tarih Yolunda Erzurum Dergisi, Sayı 11-12, s.35), şunları anlatıyor:

“İlica’ya geldiğimizde aldığımız haber çok acı idi. Ermeniler katliam yapmışlar... Şehre geldiğimizde binalardan duman çıkıyor, bazı evlerden ölülerimizin kokuları geliyordu. Büyük konaklar, hanlar, okullar insanla doldurulup üzerlerine ateş edilmiş, süngülenmişler ve sağ kalanlar vardır diye de üzerlerine gaz dökülerek yakılmışlardır.

Bu olay Türk askerinin gelmesinden bir gün evvel cereyan etmişti. Bundan bir hafta evvel ise, Erzurum halkı grup grup toplanarak istasyona götürülmüş, yolların açılmasında çalıştırılmak bahanesiyle muhtelif istikametlere sürülmüşlerdi. Sivişli, Uzunahmet dereleri Erzurum halkıyla doldurulmuştu. Durum çok acı, elem verici ve iğrençti. İnsanlık tarihinde bir örneği yoktu. Yayılım ateşten sonra süngülenmiş, daha sonra da Türk askerinin taklidi yapılarak ezan okunmuş; sağ kalan varsa bilinsin diye.

Bu katliam Hasankale yolu üzerindeki köylerde ve Sarıkamış’a kadar her yerde yayılmıştı. Ölülerin sayısını tespitle vazifelendirilenlere yardımcı olarak çalışmıştım. Öldürülenler 80.000’den fazla idi.”

Türk Ordusu’nun şehre yaklaştığını haber alan Ermenilerin, sadece, Tahtacılar da hapisane olarak kullandıkları Ezirmikli Osman Ağa’nın konağında, ateş vererek öldürdükleri insan sayısı 270. (a.g.d, s.13) Ve bu acı olayı, **“Erzurum Kalesi Sabahı Bekliyor”** adlı, kurtuluşu şiirleştiren kitabında Osman Arı, çok acı bir şekilde anlatmaktadır.

Bu arada bir not düşelim: Ermeni Örgütlerinin en azgını olan ve **“Çan Sesi”** anlamına gelen Hınçak Komitesinin tek bir sloganı vardı: **“Türkü ve Kürdü, şartlar ne olursa olsun mutlaka öldür!”** (

Prof.Dr.Zeki Başar, Ermenilerden Gördüklerimiz, Atatürk Üniversitesi Yay No: 354, Ankara 1974, s. 33)

Bu konuda yazılan belgeye dayalı önemli kitaplardan biri de, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü ğretim yesi Doç.Dr.Muammer Demirel'in yazdığı,"**Birinci Dünya Harbinde Erzurum ve çevresinde Ermeni Hareketleri**" (Ankara, Genel Kurmay Basım Evi, 1996)

İçinden bazı bölümler sunmak istediğim kitabı, bu ülkede yaşayanların ve özellikle de Ermeni zulmüne daha çok muhatap olmuş bir bölgedeki kişilerin, geçmişin bu kanlı yüzünü ilmin ışığında görebilmeleri için mutlaka okumaları gerekmektedir.

Tarih boyunca hep birilerinin koltuğu altında yaşayan Ermeniler için giriş bölümünde yazılan şu cümleler dikkat çekicidir: "*Türklerin Anadolu'yu fethi sırasında gerek Bizans devletinin baskılarından ve gerekse büyük arazi sahiplerinin kendilerine adeta kle muamelesi yapan davranışlarından usanan Ermeniler, Türkleri kurtarıcı olarak görmüşlerdi. Selçuklu yönetimi altında Ermeniler geniş hürriyete, dini inanç ve ibadetlerde serbestliğe kavuştuklarından, fetihlerde devamlı Türklerle yardımcı olmuşlardır. Aynı musamaha ve hoşgörü Osmanlı Devleti idaresin de devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra1461'de Bursa'daki Ermeni Piskoposu Ovakim'i bir kısım Ermeni aileleri ile birlikte İstanbul'a getirerek, Ermeni Patriği tayin etmiş ve Samatya'daki Sulumanastır denilen kiliseyi bunlara tahsis etmiştir.*"

Kendilerine tanınan imkanlar çerçevesinde karışıklık çıkarmadan ve gcl zamanında Osmanlıyı dost edinerek yaşayan Ermeniler, zayıf düştüğümüzde, dıştaki uzantılarının da yardımıyla hemen kafalarını çıkardılar ve herkesin bildiği o çirkin davranışları sergilemeye başladılar.

Erzurum Merkez Kumandanı Halil Hamit 19 Eylül 1914 tarihinde verdiği raporda: "*Bunlara karşı tedbir alınmasını ve yapılacak işin evvela bunların elinden silah ve bombaları toplamak ve daha sonra Ermeni askerleri cepheden uzak kolordulara göndermek gerektiğini, otuz kırk seneden beri devam eden Müslüman gayri Müslim atışmasında Müslümanların öldürüldüğünü, hiç olmazsa Ermenileri silahsız hale getirmek gerektiğini, Erzurum, Van ve Bitlis dahilindeki Ermenilerin ellerindeki silhları bir gün bize karşı kullanacaklarını, İspir ve Yusufeli (Keskim) kazalarındaki sınıra yakın Ermenilerin senenin on iki ayı Rusya'ya gidip geldiklerini ve silh getirdiklerini, bundan dolayı Erzurum'un ova köylerinde çok miktarda silh olduğu, Ermenilerin ellerine fırsat geçerse devlet aleyhine her şeyi yapmaktan çekinmeyeceklerini, bunun için Erzurum dahilindeki Ermenilerin silhlarının toplanması gerektiğini bildirmiştir.*"

Dıştan gördükleri destekten ve kötü durumumuzdan da cesaret alan Ermeniler; öylesine gemi aziya almışlardır ki; Taşnaksutyun Komitesi'nin öncülüğünde, gelişen olayları değerlendirmek ve muhtemel bir Osmanlı-Rus harbinde Ermenilerin alacakları tavır belirlemek için sekizinci kongrelerini 2-14 Ağustos 1914 tarihleri arasında Erzurum Tiyatrosu'nda toplamışlar ve kimsenin müdahalesi olmadan tam 28 celse yapmışlardır.

Batılı devletlerin de yardımıyla elde ettikleri taviz sonucunda şımardıkça şımaran, gizli ve açık olarak yaptıkları çeşitli faaliyetler sonucunda, ellerine geçecek ilk fırsatta, Türk milletine yapacakları mezalimin sinyallerini veren Ermeniler, Erzurum'da ve dışarıda çıkardıkları gazeteler vasıtasıyla da yıkıcı ve bölücü faaliyetlerine hız vermişlerdi.

Erzurum'da yayınlanan Ermeni gazetelerinden Harac, ildeki yöneticilere akla hayale gelmedik iftiralarda bulunmuştur. Buna rağmen, yine de, sadece belli bir süre kapatılmış, sonra tekrar açılmasına izin (4 Temmuz 1914) verilmiştir.

Ermenileri devletin en yüksek mevkilerine çıkarmamıza rağmen yine de memnun edemedik ve en zor zamanımızda bizi arkamızdan vurdular. Meselâ bunlardan, meclise kadar gönderdiğimiz, Osmanlı parlamentosunda Erzurum mebusu olan Karakin Pastırmacıyan (diğer adıyla Armen Garo) Eylül 1914 ortalarında 3.Ordu'daki hemen bütün Ermeni subay ve erleriyle birlikte Rusya'ya kaçarak Türkiye'ye karşı kurulan Ermeni gönüllü alaylarında faal rol aldı. Armen Garo'nun Kafkasya'daki faaliyetleri Taşnak gazeteleri tarafından üniformalı resimleri yayınlanarak anlatılıyordu.

Tehcir sırasında ise, güvenli şekilde göç etmeleri için, o günkü şartlar dahilinde önemli sayılabilecek tedbirler alınan, hazırlanmaları için on beş gün zaman verilen Ermenilerden Erzurum'dakiler, paralarını ve mücevherlerini Amerikan misyoneri Robert Stapleton'a teslim etmişler. Stapleton'a teslim edilen sadece altınların değeri o zamanki para ile 5559 Türk lirası imiş. Bu altınların 5000 lirası tutarındakiler Stapleton tarafından Osmanlı Bankasının Erzurum'daki şubesi vasıtası ile Mr.Pect'e gönderilmiş. Ruble cinsinden olan paraları kabul etmeyen banka, diğer altınlarla, rubleler ve diğer değerli kâğıtları teneke kutulara doldurarak bankadaki Stapleton'a ait para kasasına koymuş. Daha sonra New York Hayat Sigortası şirketine gönderilen paketlerin içinden çok sayıda sigorta poliçesi, ev ve arazi tapuları ve diğer değerli kâğıtlar çıkmış.

Ayrıca Erzurum Ermenileri gitmeden önce eşyalarını balya ederek büyük bir kısmını Gregoriyan Ermeni Katedrali ve Katolik Ermeni Kilisesi'ne (Ki Katolik Ermeniler, hadiselere karışmadıklarından ilk önce göçe tabi tutulmamışlar. Avusturya Hükûmetinin talebi üzerine Erzurum'daki Katolik Ermeniler Kasım 1915'de Erzincan yolu ile İstanbul'a gönderilerek Avusturya okuluna yerleştirilmişler. Bu da konuya gösterilen hassasiyetin bir örneği olarak görülebilir.) doldurarak Osmanlı Bankası'na emanet

ettiler. Eşyaların bundan sonra bütün tasarruf hakkı Bankaya kalmıştır. 150 Ermeni 'de 900 balyalık eşyasını saklaması için Stapleton'un evine, 500 balyalık eşya da yine Amerikan Misyoneri Dr.Case'in ev ve ahırına doldurulmuştur. Stapleton'un evine doldurulan eşyaların gerçek değeri, o zaman, 10.000 ile 15.000 Türk lirası arasında olduğunu Trabzon Amerikan Genel Konsolosu Erzurum'u ziyaret ettiğinde tahmin etmiştir.

Şimdilerde bu paraları almak için belli yerler aleyhine dava açmaktadırlar Ermeniler. (Yakın zamanda bu konu A.B.D'de de gündeme getirildi ve gazetelere yeralan haberlere göre, belli bir sonuca ulaştırıldı.)

Ya şu halk arasında Ermenilerin buralarda bıraktığı altınlarla ilgili olarak dolaşan rivayetlere ne demeli? Zavallı milletim! Sen masallarla avunmaya devam et; millet malı götürsün.

Bu olanlardan sonra, (Tarihçilerin yazdığına göre, Ermeniler, 18.yüzyılın sonlarına doğru da bazı isyan hareketlerine girişmişler, ama onların sonuçları, iki halkın arasını açmada birilerinin yararlanacağı kadar büyük olmamış.), iki kesimin artık bir arada yaşaması mümkün değildi. O halde, asırlardır bu toprakları vatan edinen Türkün arasından çekilip gitmeliydi Ermeni. Öyle de oldu ve bugün yaşadıkları topraklara doğru çekilip gittiler.

Kitabın sonunda yazarının da belirttiği gibi; "*Büyük devletlerin vaatlerine de aldanan Ermeni komiteleri, asırlarca bir arada huzur, güven ve dostluk içinde yaşamış Türk ve Ermeni halkı birbirine düşmüşler, sonuçları bu günlere kadar uzanan düşmanlıklar oluşturmuşlardır. Bu çatışmalarda Müslüman halk ezilmiş ve çok sayıda kayıp vermiş, fakat asıl kaybeden Ermeniler olmuştur. İşlerini, güçlerini kaybeden, göçler sırasında sıkıntı çeken ve kayıp veren Ermeniler, asırlarca yaşadıkları topraklardan mahrum kalarak dünyanın çeşitli ülkelerinde göçmen (daha doğrusu haymatlos yani vatansız. İ.B.) olarak yaşamaya mecbur olmuşlardır."*

Bugünkü Ermenistan'ın, Soyvetler dağıldığında üç milyon beş yüz bin nüfusa sahip olduğunu, şimdilerde ise, bu rakamın, batılı ülkelere göç sebebiyle iki hatta bir milyon beş yüze düştüğünü yazıyor kaynaklar. Durumun böyle bir şekil alması normal. Çünkü; bulunduğu coğrafyada rahat değiller Ermeniler. Komşularıyla arası, sık sık gündeme getirilen bu tür siyasî sebeplerden ötürü iyi değil. Gerçi halklar birbiriyle, değişik yollardan ticaret yapmanın yollarını bulmuşlar ama, bu yeterli değil. Özellikle yöneticileri; kendi halklarını, menfaatleri için birileri yararına piyon olarak kullanmaktan çekinmiyorlar.

Geçmişteki bu acıları, en yoğun biçimde yaşayan bu bölgenin insanı, böyle sözde tasarıların ortadan kaldırılıp, tarihî kan davasının bitirilmesini ve olanların artık sadece tarihçiler tarafından incelenmesini istiyor.

Geçmişte olanlar her iki taraftan da çok cana mal oldu. Fakat işin içeriğine dikkatlice bakınca, Ermenilerin nerdeyse iki katı can kaybeden bizlerin yaptığının bir cezalandırma, onların yaptığının ise apaçık zulüm olduğu görülür.

Kaynak : Doğu Anadolu Gazeteciler Cemiyetinin Erzurum'un 88.Kurtuluş (12 Mart 2006) Yılı Dolayısıyla Çıkardığı "Bayram" Gazetesinde Yayımlanmıştır.

